

Archeologienota

Waasmunster – Abdij van Roosenberglaan

Natasja Reyns en Ruth Ferket

Temse
2018

Colofon

Rapporten van het archeologisch onderzoeksbureau All-Archeo bvba

Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Auteurs: Natasja Reyns en Ruth Ferket

All-Archeo bvba
Laagstraat 12
9140 TEMSE

Wettelijk depot nummer
D/2018/12.807/99

© All-Archeo bvba

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en /of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

All-Archeo bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
2	Verslag resultaten bureauonderzoek	5
2.1	Administratieve gegevens	5
2.2	Archeologische voorkennis	6
2.3	Onderzoeksopdracht	6
2.3.1	Vraagstelling en randvoorwaarden	6
2.3.2	Beschrijving geplande werken	7
2.3.3	Werkwijze	12
2.4	Assessmentrapport	12
2.4.1	Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied	12
2.4.2	Historische beschrijving van het onderzochte gebied	19
2.4.3	Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader	24
2.4.4	Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese	29
2.4.5	Afweging noodzaak verder vooronderzoek	29
3	Samenvatting	30
4	Bibliografie	31
4.1	Publicaties	31
4.2	Websites	31
5	Bijlagen	32
5.1	Archeologische periodes	32
5.2	Plannenlijst	32
5.3	Fotolijst	33

1 Inleiding

Deze archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van de aanvraag van een omgevingsvergunning waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 1000 m² of meer beslaat, de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 3000 m² of meer bedraagt en waarbij de percelen helemaal buiten de archeologische zones liggen, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones,¹ zoals bepaald in artikel 5.4.1 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Het onderzoeksgebied valt niet binnen een beschermde archeologische site, noch binnen een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt.²

Alle coördinaten die weergegeven worden, zijn uitgedrukt in Lambert 72, tenzij anders vermeld.

De uitvoering van vooronderzoek zonder ingreep in de bodem gaat steeds de uitvoering van vooronderzoek met ingreep in de bodem vooraf. Het doel van een archeologisch vooronderzoek wordt immers met een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed bereikt.

¹ <https://geo.onroenderfgoed.be>

² <https://geo.onroenderfgoed.be>

2 Verslag resultaten bureauonderzoek

Het doel van de archeologische bureaustudie is de aanwezigheid, aard en bewaringsomstandigheden van de archeologische monumenten te kunnen inschatten, de landschappelijke opbouw van het gebied te kennen, om de impact van de werken op het aanwezige archeologische erfgoed in te schatten en daaruit concrete aanbevelingen te formuleren voor de verdere prospectiestrategie.

2.1 Administratieve gegevens

Projectcode: 2018H215

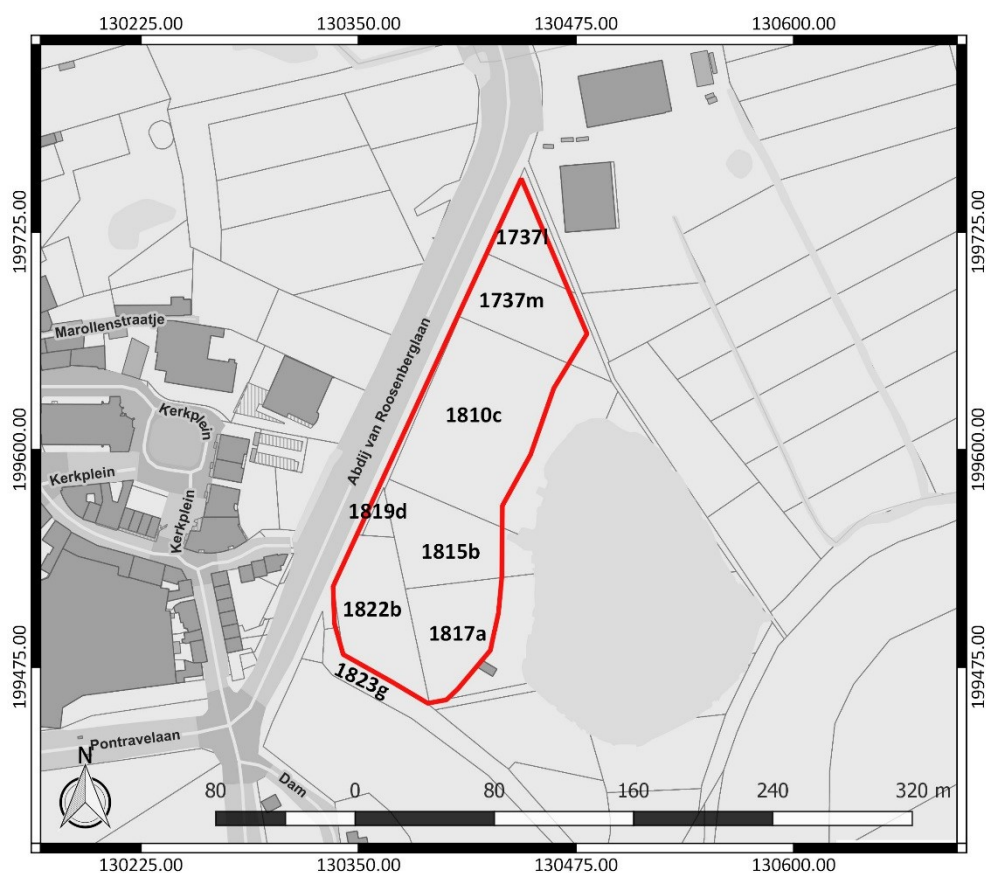
Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Locatie (provincie, gemeente, deelgemeente, adres, toponiem): Oost-Vlaanderen, Waasmunster, Waasmunster, Abdij van Roosenberglaan, Moerasput

Bounding box x/y Lambert 72 coördinaten:

- 130443, 199756
- 130481, 199667
- 130390, 199454
- 130341, 199482

Kadastraal plan:

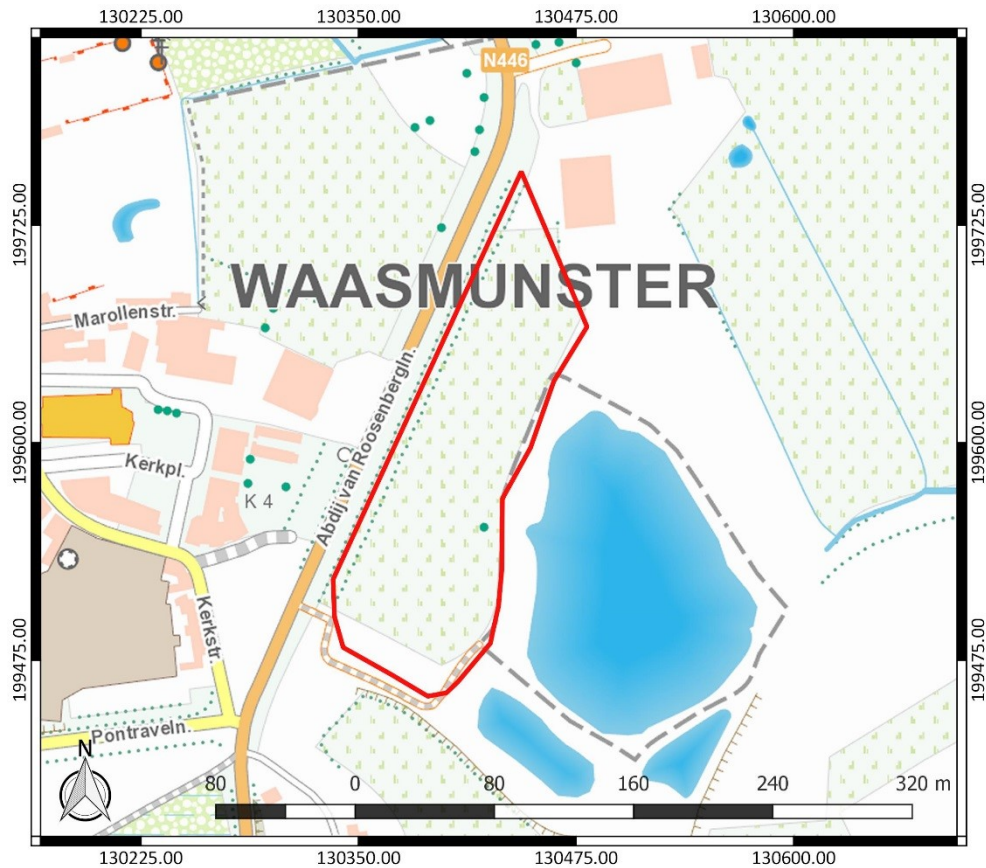

Figuur 1: Kadastraal plan met aanduiding van het onderzoeksgebied in rood (www.geopunt.be)

Kadastrale percelen: Waasmunster, Afdeling 2, sectie C, nummers 1737l (partim), 1737m (partim), 1810c (partim), 1815b (partim), 1817a (partim), 1819d, 1822b, 1823g (partim) en openbaar domein

Oppervlakte onderzoeksgebied: ca. 19980 m²

Topografische kaart:

Figuur 2: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.dov.vlaanderen.be>)

Begin- en einddatum uitvoering onderzoek: 31/08/2018 – 03/10/2018

Relevante termen uit de thesauri bij de Inventaris Onroerend Erfgoed: bureauonderzoek, steentijd, metaaltijden, Romeinse tijd, middeleeuwen, nieuwe tijd, grasland

Verstoorde zones: er zijn geen gekende verstoorde zones.

2.2 Archeologische voorkennis

Er is geen concrete archeologische voorkennis met betrekking tot het onderzoeksgebied.

2.3 Onderzoeksopdracht

2.3.1 Vraagstelling en randvoorwaarden

Naar aanleiding van de geplande werken ter hoogte van het onderzoeksterrein werd een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd. Hierbij staat de vraag centraal wat de impact zal zijn van de geplande werken op het archeologisch bodemarchief. Op basis daarvan wordt een afweging gemaakt of verder archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem nodig is.

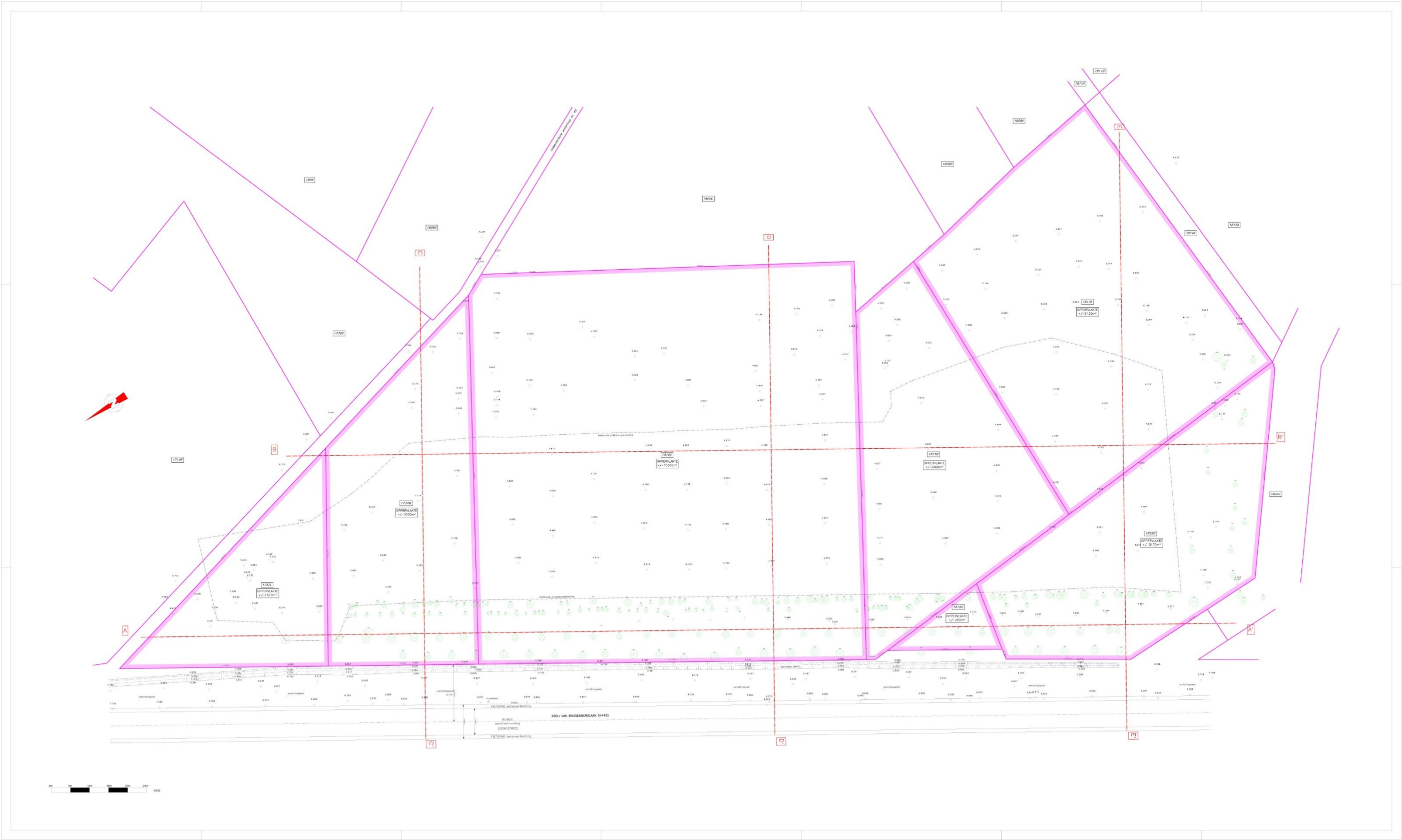
Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein?
- Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?

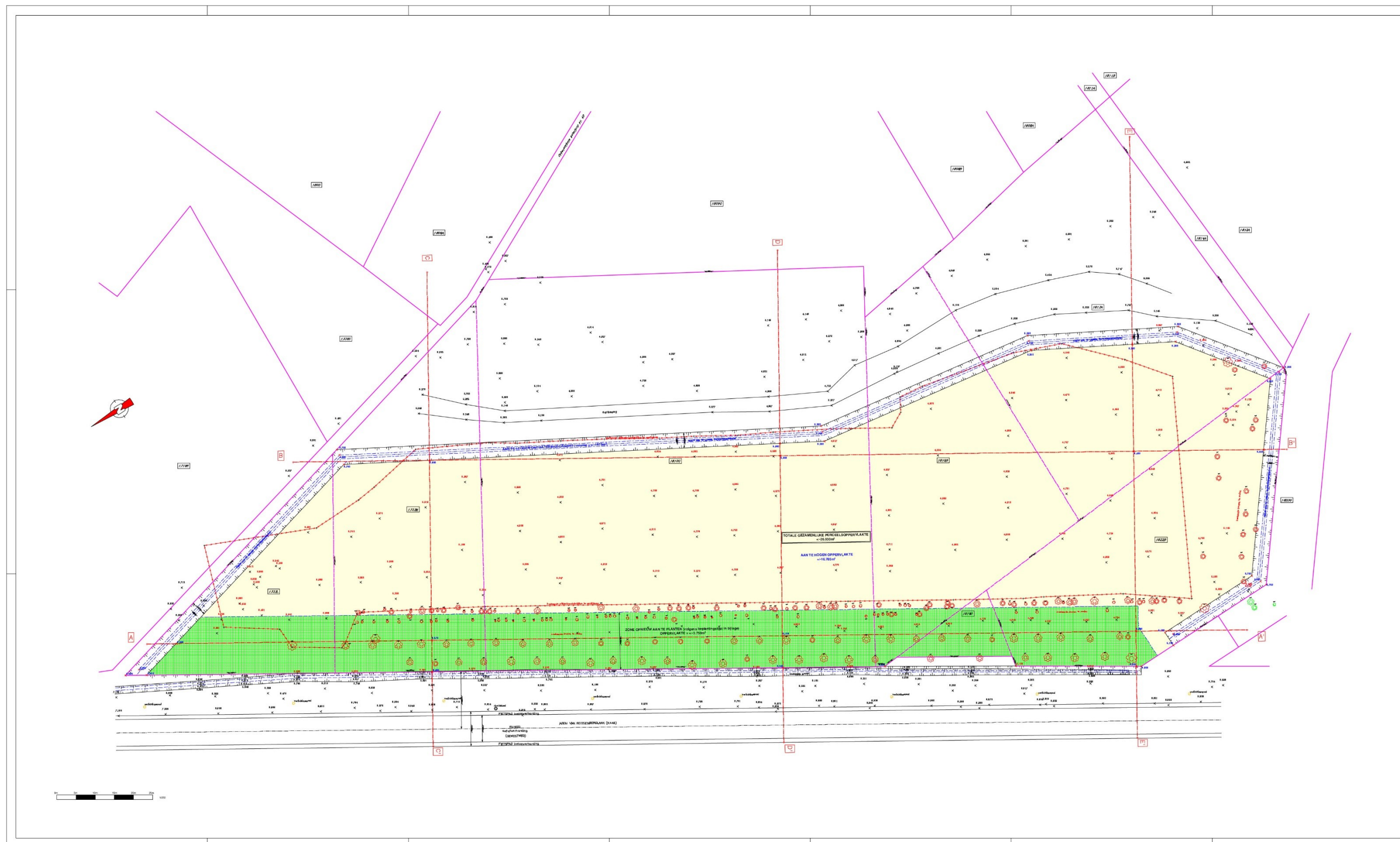
Randvoorwaarden: er zijn geen randvoorwaarden van toepassing.

2.3.2 Beschrijving geplande werken

Het onderzoeksgebied betreft een bufferzone die gelegen is langs een voormalige zandwinningsput. Binnen het onderzoeksgebied zullen de hoogstammige bomen gerooid worden. Het terrein zal aansluitend aangevuld worden over een hoogte van 50 cm tot 1 m. Daarvoor wordt de teelaarde eerst afgegraven, over een diepte van naar schatting ca. 50 cm. Rondom wordt een compensatiegracht van 4 m breed gegraven met een verstoringsdiepte tot 1,5 m.

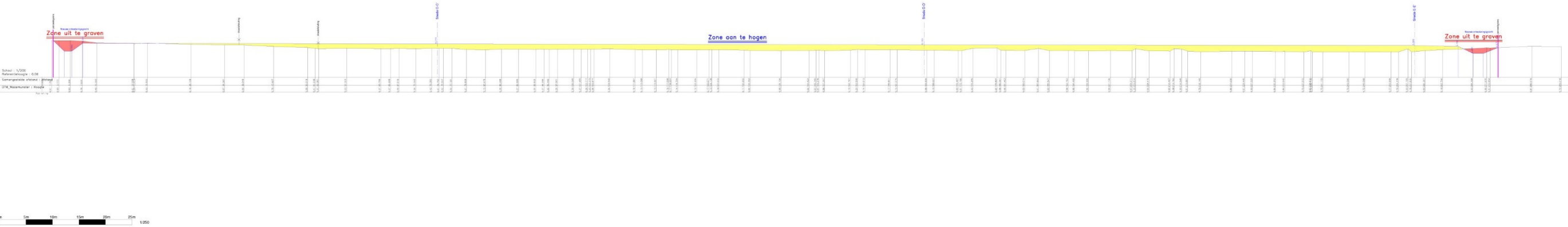

Figuur 3: Grondplan bestaande toestand (Martens Consulting bvba)

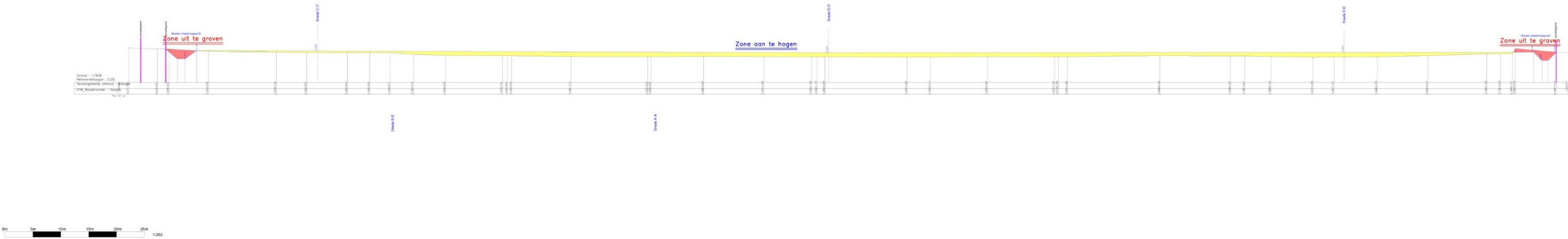
Figuur 4: Ontwerpplan (Martens Consulting bvba)

TERREINSNEDE A-A'

Figuur 5: Snede A-A' (Martens Consulting bvba)

TERREINSNEDE B-B'

Figuur 6: Snede B-B' (Martens Consulting bvba)

TERREINSNEDE E-E'

Figuur 7: Snede E-E' (Martens Consulting bvba)

2.3.3 Werkwijze

Het bureauonderzoek heeft betrekking op een zone die gekenmerkt wordt door een lage densiteit aan bebouwing in het verleden. Daarom wordt bijzondere aandacht besteed aan de landschappelijke opbouw en het landgebruik van het gebied.

Voor het bureauonderzoek zijn de aardkundige gegevens online opgezocht via www.dov.vlaanderen.be en www.geopunt.be. De geomorfologische kaart is niet beschikbaar voor het onderzoeksgebied. Het historisch kaartmateriaal is georeferereerd geraadpleegd op www.geopunt.be.

Het belangrijkste beschikbare historische kaartmateriaal werd geraadpleegd om de gebruiksgeschiedenis van het onderzoeksgebied van de laatste eeuwen zo goed mogelijk te kennen. Met de kaart van de eigendommen van het Roosenbergklooster in Waasmunster (1701-1800), de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (1771-1778), de Atlas der Buurtwegen (1841) en de Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp (1842-1879) worden vier momentopnames bekeken, voorafgaand aan de stafkaarten. De informatie afkomstig uit historisch kaartmateriaal kan een impact hebben op de inschatting van de kwaliteit van het eventueel aanwezige oudere bodemarchief. Beschikbare stafkaarten en luchtfoto's van het onderzoeksterrein werden geraadpleegd op www.geopunt.be en op www.cartesius.be. Ze worden enkel weergegeven in voorliggende studie wanneer ze een relevante bijdrage kunnen leveren aan de onderzoeksvragen met betrekking tot de landschapshistoriek, de gebruiksgeschiedenis van het terrein of de evolutie van de historische bebouwing.

In het kader van de vraagstelling rond het archeologisch potentieel van het terrein werden de Centrale Archeologische Inventaris en de landschapsatlas geraadpleegd. De Centrale Archeologische Inventaris is een inventaris van tot nog toe gekende archeologische vindplaatsen. Vanwege het specifieke karakter van het archeologisch erfgoed dat voor ons verborgen zit in de ondergrond, is het onmogelijk om op basis van de Centrale Archeologische Inventaris met zekerheid uitspraken te doen over de aan- of afwezigheid van archeologische sporen.

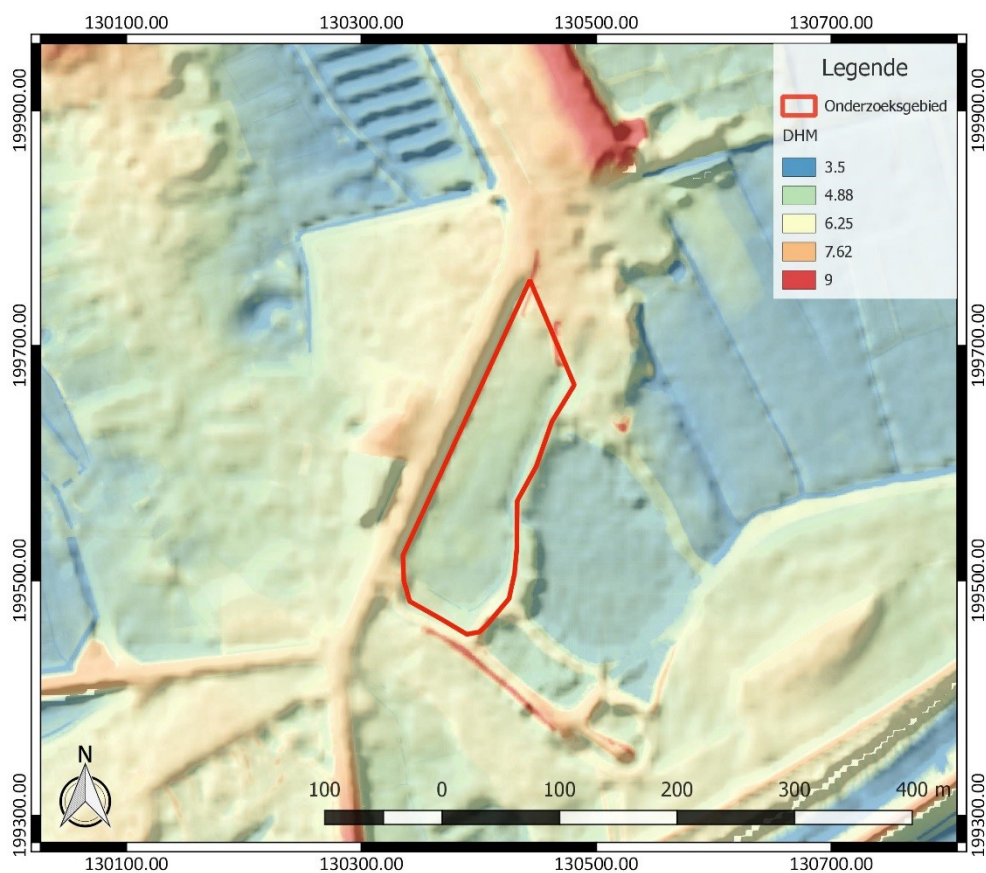
2.4 Assessmentrapport

2.4.1 Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied

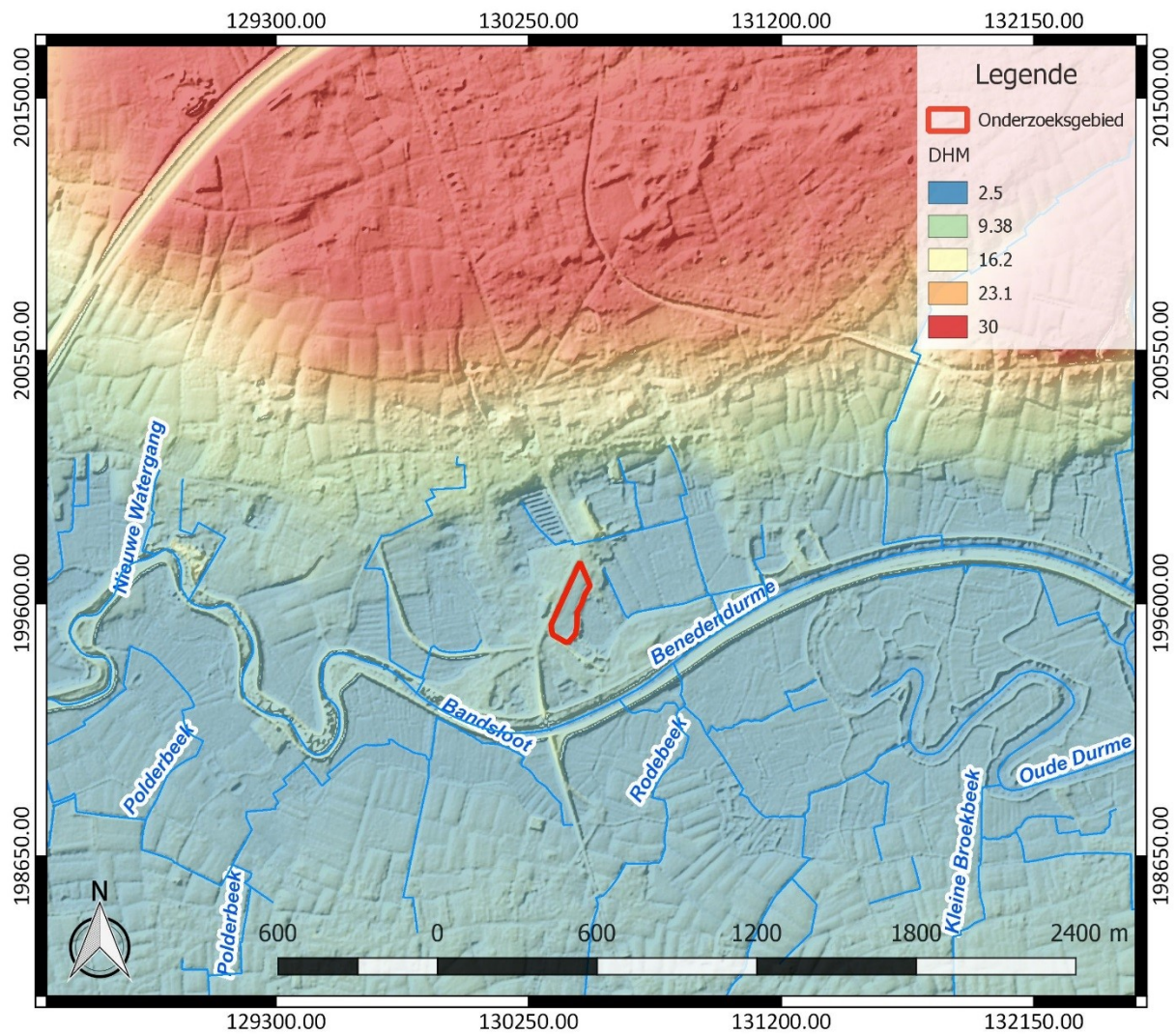
Het onderzoeksgebied is gelegen ten oosten van het centrum van Waasmunster, tussen de Dam in het zuidwesten en de Abdij van Roosenberglaan in het noordwesten (Figuur 8). Volgens het gewestplan is het terrein gelegen in bufferzones en agrarische gebieden. Hydrografisch behoort het tot het Beneden-Scheldebekken. De voornaamste waterloop in de omgeving is de Benedendurme, die ten zuiden van het onderzoeksgebied stroomt. Ten zuidoosten bevindt zich de Rodebeek en op grotere afstand ten zuidoosten zijn de Kleine Broekbeek en de Oude Durme te vinden. Ten zuidwesten zijn de Bandsloot en de Polderbeek gesitueerd en ten westen loopt de Nieuwe Watergang. Op kortere afstand ten noorden, ten oosten en ten westen bevinden zich ook nog naamloze waterlopen die de huidige perceelsgrenzen grotendeels volgen. Waarschijnlijk gaat het om relatief jonge waterlopen (Figuur 10).

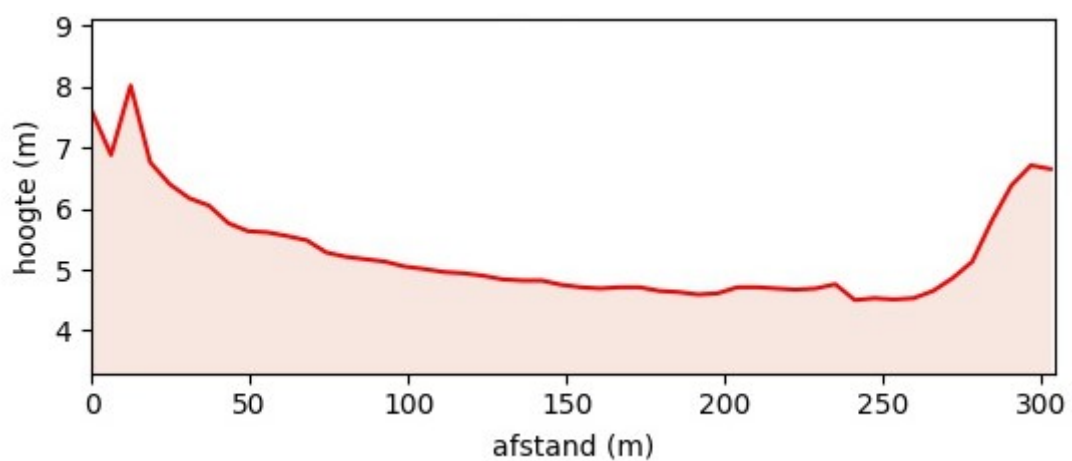
Figuur 8: Luchtfoto van 2017 met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 9: Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Hillshade DHM Vlaanderen I, 5 m, met aanduiding van het onderzoeksgebied

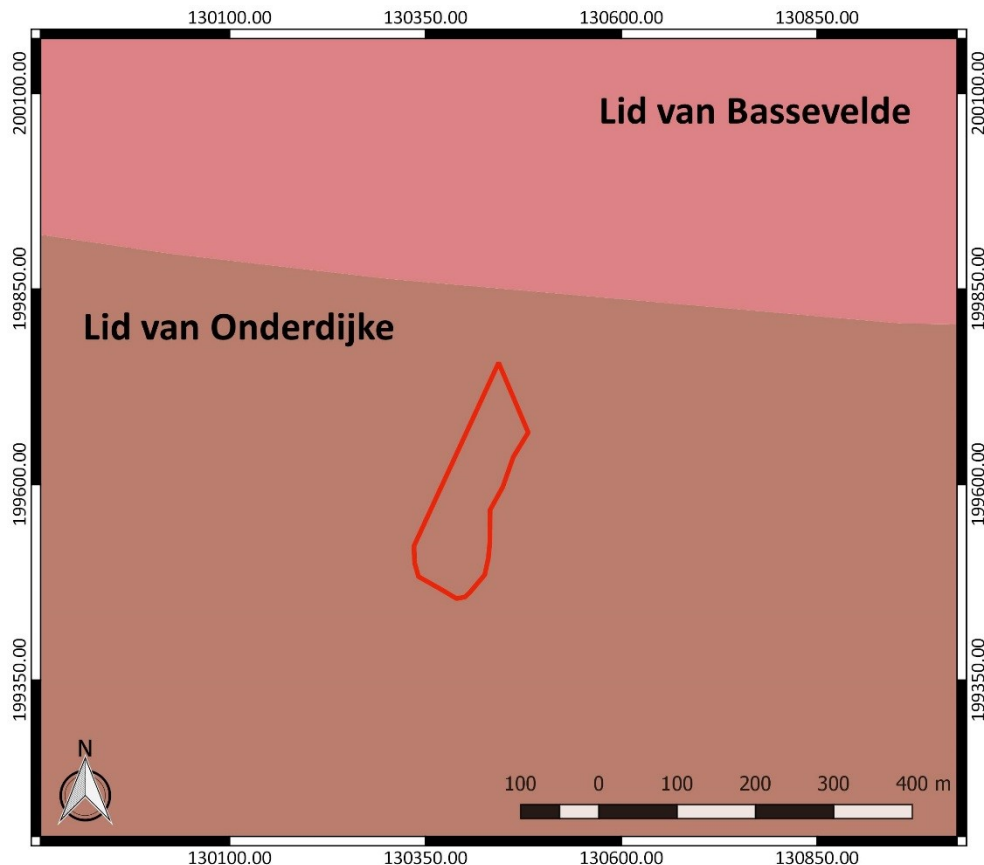

Figuur 10: Hydrografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied, Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Hillshade DHM Vlaanderen I, 5 m (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 11: Hoogteverloop van noord naar zuid over het onderzoeksgebied (www.geopunt.be/kaart)

Geomorfologisch behoort Waasmunster tot het gebied van de Wase Cuesta, die in het zuiden begrensd wordt door de Durme. De cuesta bereikt hoogtes tot ongeveer 30 m TAW.³ Het was voornamelijk tijdens het quartair dat het landschap zijn huidige uitzicht verkreeg. Vooral tijdens koude periodes vond een sterke erosie plaats en een belangrijke uitschuring van de tertiaire lagen door rivieren. Zo ontstond een zwak golvend, laag heuvellandschap. De zuidelijke helling van de cuesta is zeer steil.⁴ Het onderzoeksgebied bevindt zich in de vallei van de Benedendurme (Figuur 9), ten zuiden van het zuidelijke cuestafront. Het terrein kent een hoogte van 4,5 tot 8,0 m TAW (Figuur 11). Het centrale deel van het terrein vertoont een duidelijk niveauverschil met de randen, die enkele meters hoger gelegen zijn.

Figuur 12: Tertiaire geologische ondergrond met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

De tertiaire ondergrond (Figuur 12) bestaat uit het Lid van Onderdijke, dat gekenmerkt wordt door grijsblauwe klei. Ten noorden is het Lid van Bassevelde weergegeven, dat bestaat uit donkergrijs fijn zand tot zand, dat silthoudend en glauconiet- tot glimmerhoudend is.⁵

De quartairgeologische kaart (Figuur 13) geeft aan dat in het onderzoeksgebied eolische afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) en mogelijk Vroeg-Holocene voorkomen, en/of hellingafzettingen van het Quartair. Hieronder bevinden zich fluviale afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen). Boven de eerstgenoemde afzettingen worden jongere fluviale afzettingen van het Holocene en mogelijk Tardiglaciaal (Laat-Weichseliaan) aangegeven. Ten noorden van het onderzoeksgebied worden er in de plaats van deze jongere fluviale afzettingen,

³ Adams *et al.* 2002, 7

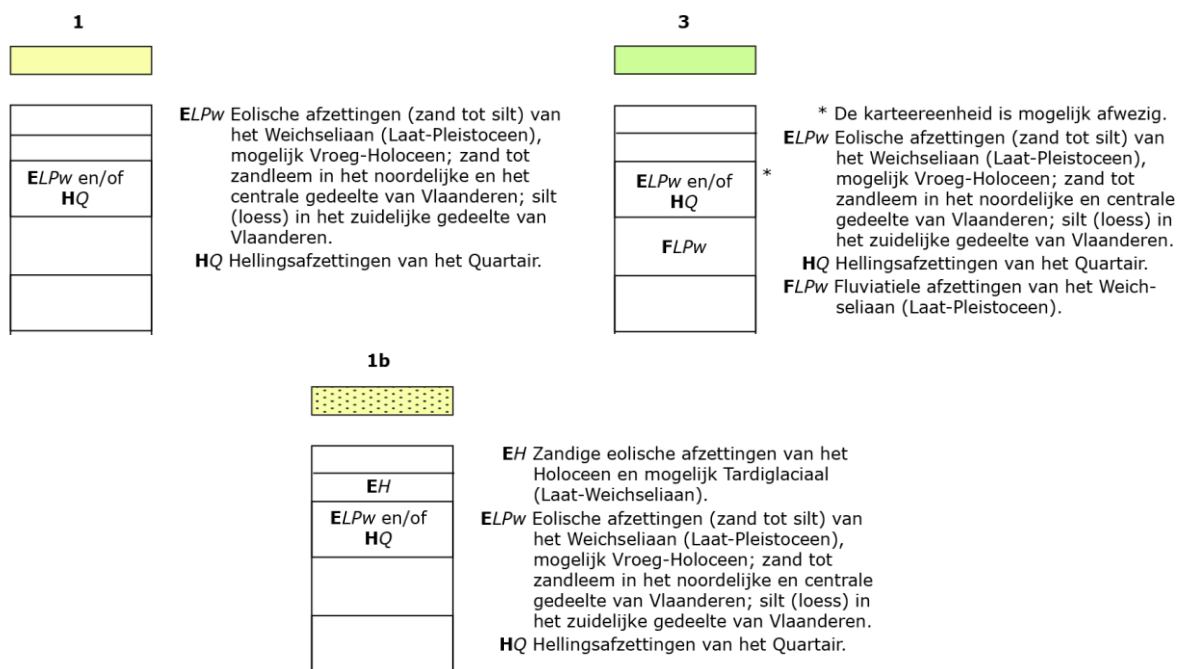
⁴ Thoen 1989, 15

⁵ www.geopunt.be/kaart

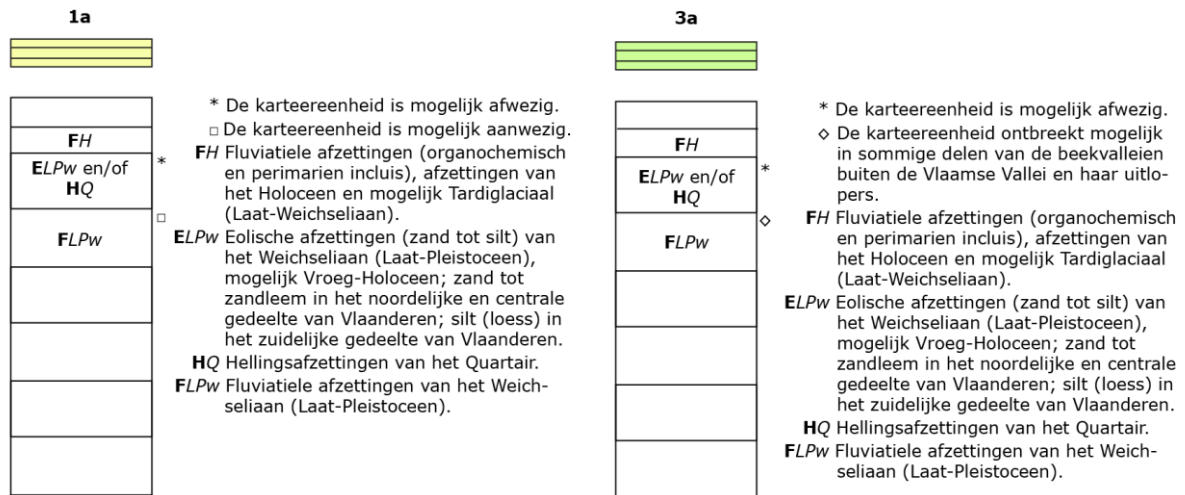
zandige eolische afzettingen van het Holocene en mogelijk Tardiglaciaal (Laat-Weichseliaan) aangeduid.⁶

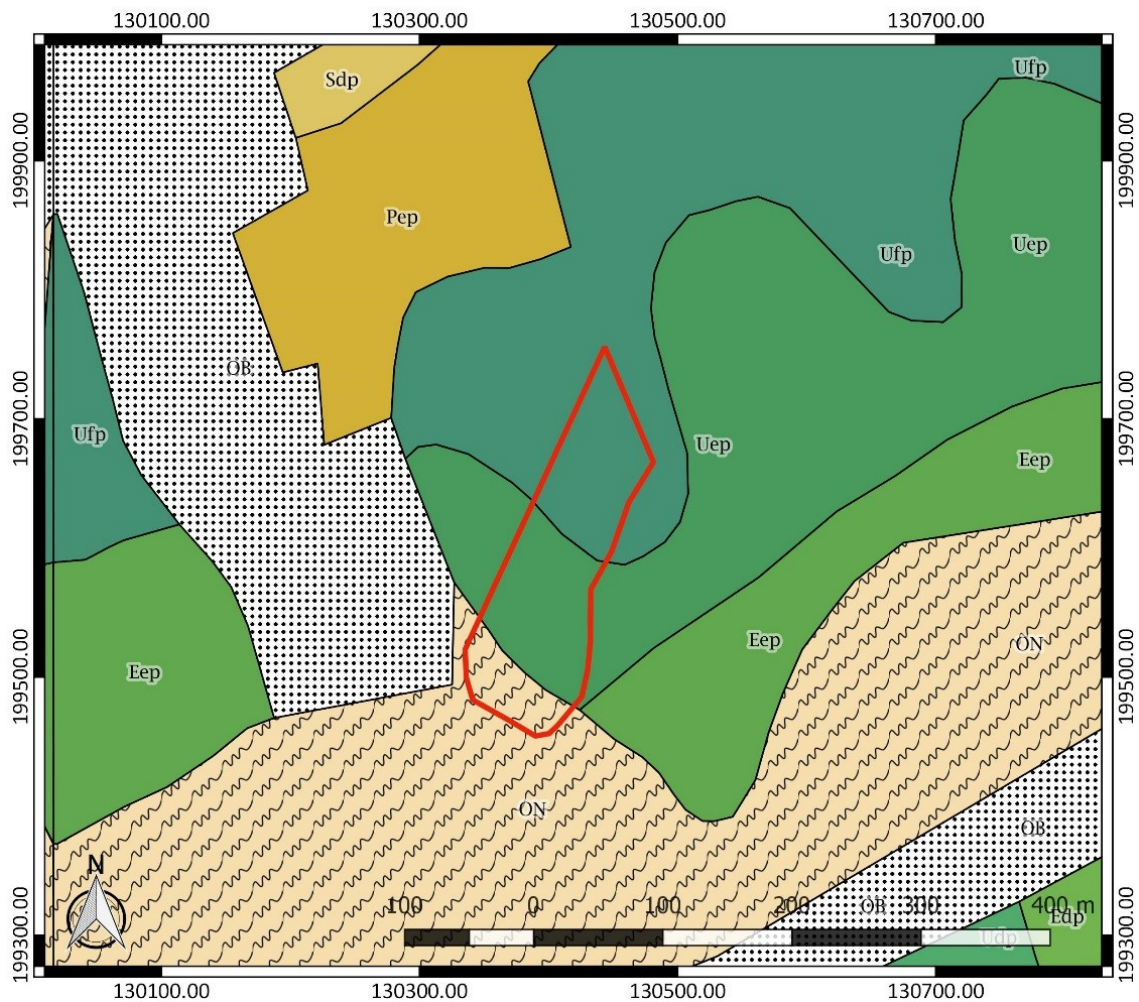
Figuur 13: Quartaairgeologische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

⁶ www.geopunt.be/kaart

Figuur 14: Legende bij de quartairgeologische kaart (www.geopunt.be)

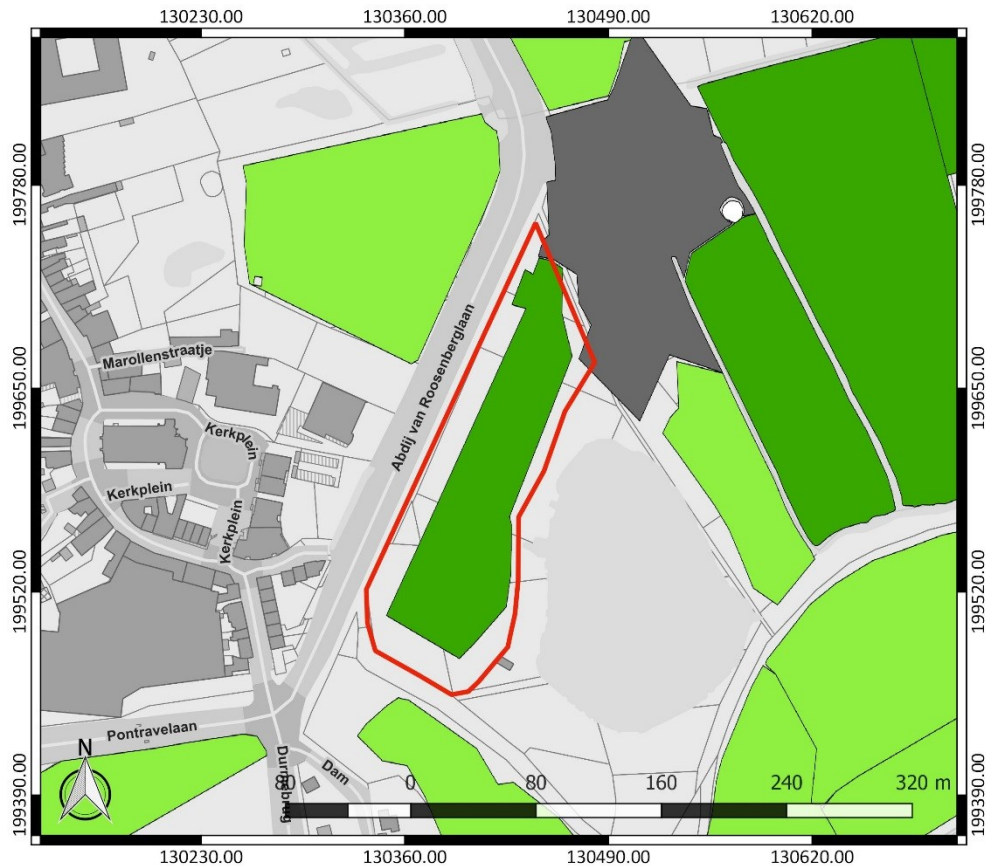
Figuur 15: Bodemkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

De bodemkaart (Figuur 15) toont dat het onderzoeksgebied gekenmerkt wordt door drie verschillende bodemtypes. In het noorden van het terrein wordt een zeer sterk gleyige zware kleibodem zonder profiel (Ufp) verwacht. Centraal en in het zuiden wordt een sterk gleyige zware kleibodem zonder profiel (Uep) aangegeven op de kaart. Deze bodemtypes strekken zich verder ten noorden en ten noordoosten van het terrein uit. In het zuidwesten van het onderzoeksgebied komen opgehoogde gronden (ON) voor. Ook in de omgeving treffen we gleyige kleibodems zonder profiel. Zo is er ten oosten en ten westen een sterk gleyige kleibodem (Eep) te vinden en komt verder ten zuidoosten een matig gleyige (Edp) en een matig gleyige zware (Udp) kleibodem zonder profiel voor. Ten zuidoosten en ten westen zijn ook bebouwde zones (OB) gesitueerd. Ten noordwesten wordt een natte licht zandleembodem (Pep) en een matig natte lemig zandbodemp (Sdp) zonder profiel verwacht.

Figuur 16: Bodemgebruikskarta met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Het onderzoeksgebied wordt volgens de bodemgebruikskarta ingenomen door gras, struiken, bomen en onafgedekt terrein (Figuur 16). Dit beeld komt overeen met het beeld dat we zien op een recente luchtfoto (Figuur 8). Volgens de potentiële bodemerosiekaart is de erosiegevoeligheid binnen het onderzoeksgebied verwaarloosbaar (Figuur 17).

Figuur 17: Potentiële bodemerosiekaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be), met groen: verwaarloosbaar

2.4.2 Historische beschrijving van het onderzochte gebied

Waasmunster groeide rond een typische, driehoekige “dries”-structuur, die vermoedelijk uit de vroege middeleeuwen dateert. De etymologische oorsprong van de naam van de gemeente ligt in de woorden “Wasiae” en “monasterium” en verwijst naar de kloostergemeenschap die hier rond 800, tijdens de eerste kerstening van het Waasland, gesticht werd. Waasmunster vormde een belangrijk kerkelijk centrum binnen het Waasland. In 1237-1238 richtten enkele zusters de eerste abdij van Roosenberg (Monte Rosarium) op, op de “Hoogendonck” langs de Durme. Waasmunster stond onder rechtstreeks gezag van de graaf van Vlaanderen en vervulde lange tijd de rol van administratief centrum van het Waasland. Na de Franse Revolutie werd de gemeente ingedeeld bij het arrondissement Dendermonde, waarna ze aan belang verloor. Waasmunster bleef een landelijk karakter behouden.⁷

⁷ Waasmunster – geschiedenis: <https://www.waasmunster.be/product/369/geschiedenis> (geraadpleegd op 3 september 2018)

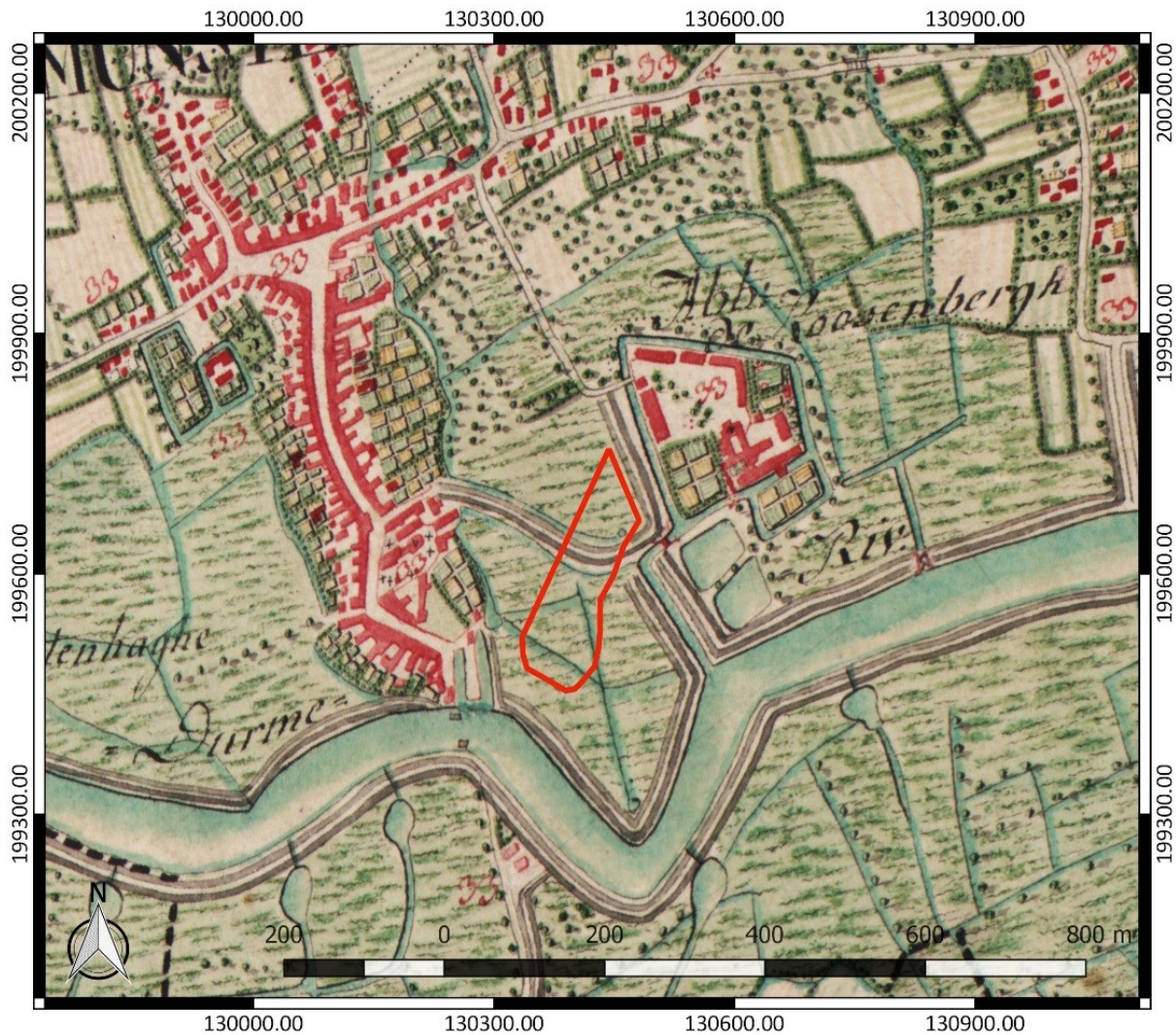

Figuur 18: Kaart van de eigendommen van het Roosenbergklooster in Waasmunster, met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

Op de kaart van de eigendommen van het Roosenbergklooster in Waasmunster (1701-1800), getekend op verzoek van de abdis Regina de Croeser, bevindt het onderzoeksgebied zich ten zuidwesten van het omgrachte klooster (Figuur 18). Tussen 1238 en 1797 was de Roosenbergabdij, waar de zusters Victorinnen verbleven, gelegen langs de Durme, vlakbij de dorpskern. Aan het einde van de 18de eeuw werd het klooster afgeschaft en afgebroken. In 1831 werd de Victorinnenabdij opnieuw opgericht op een andere plek in het dorp (ter hoogte van de Kerkstraat 32).⁸ Op de kaart bevindt het onderzoeksgebied zich net ten oosten van de dorpskern en ten noorden van de Durme. Centraal binnen het onderzoeksgebied is een dijk aangegeven.

Op de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgemaakt op initiatief van graaf de Ferraris (1771-1778), is er ook een dijk te bemerken die het onderzoeksgebied centraal doorkruist. Verder is het onderzoeksgebied in gebruik als grasland. In het zuiden bevinden zich enkele grachten (Figuur 19).

⁸Agentschap Onroerend Erfgoed 2018: Klooster Mariazusters van Franciscus, bezinningscentrum Abdij Roosenberg [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/88546> (geraadpleegd op 4 september 2018)

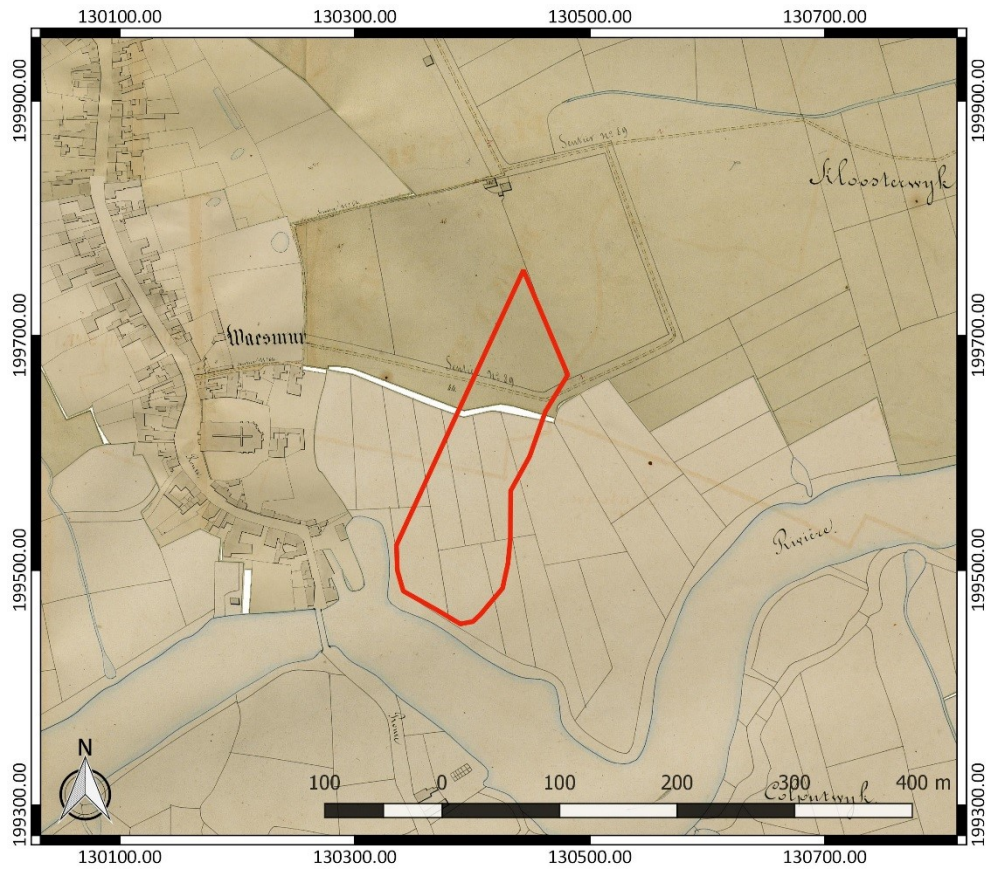

Figuur 19: Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

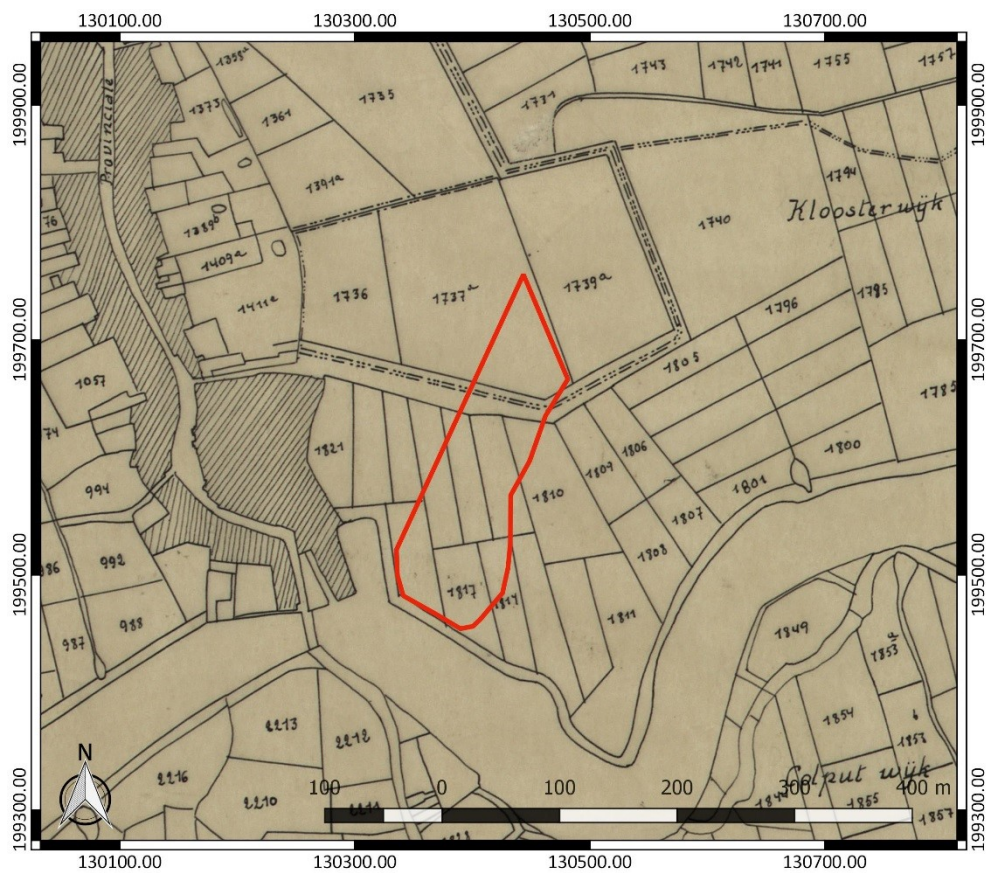
Op de Atlas der Buurtwegen (1841) is te zien dat de Roosenbergabdij afgebroken is. Het gebied stond wel nog bekend als Kloosterwijk. In het noorden doorsnijdt een pad het onderzoeksgebied. De Durme stroomt juist ten zuiden van het terrein. Vermoedelijk was het terrein op dat moment nog steeds in gebruik als grasland (Figuur 20). De Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp (1842-1879) toont een gelijkaardig beeld (Figuur 21).

Op een topografische kaart uit 1909-1948 (Figuur 22) wordt het onderzoeksgebied nog steeds door weiland ingenomen. Door de weiden lopen enkele waterlopen. Het terrein situeert zich langs een dijk en sluis. Op de kaart loopt de hoogtelijn van 3 m centraal door het onderzoeksgebied. Het noorden is lager gelegen en helt af tot een hoogte van maximaal 2,6 m. Dit betekent dat het terrein vandaag de dag globaal ca. 1,5 m hoger gelegen is dan in het verleden. Aan de randen van het terrein – die hoger gelegen zijn – loopt het niveauverschil zelfs op tot ca. 5 m. In 1932 werden de Durmebochten afgesneden, waardoor de Durme verder ten zuiden van het onderzoeksgebied kwam te liggen.⁹ Op de kaart is de loop van de Durme na 1932 in het rood weergegeven.

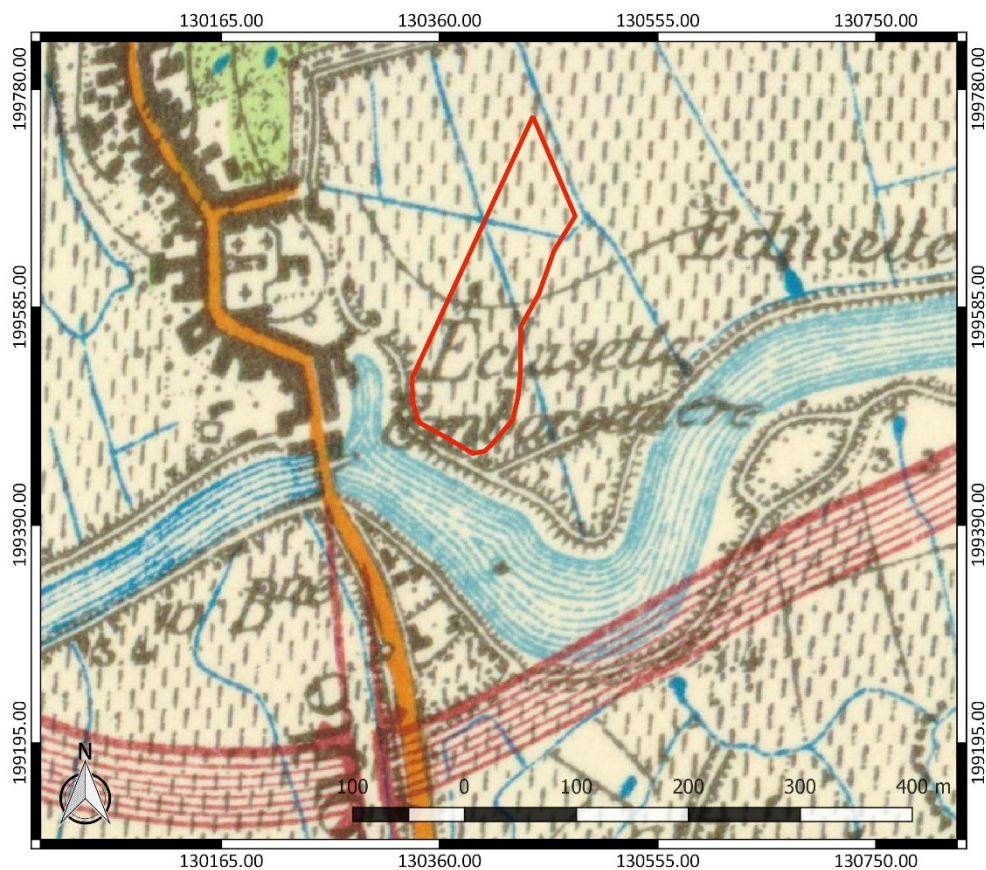
⁹Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Dam [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/113891> (geraadpleegd op 4 september 2018)

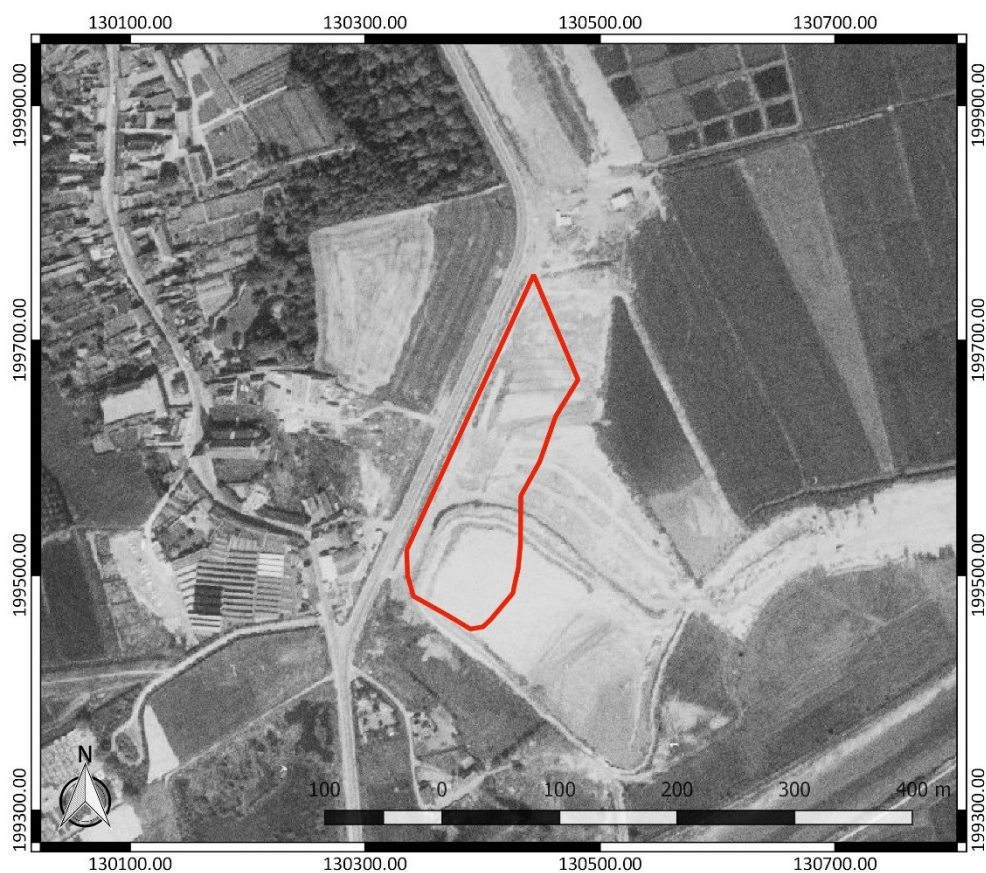
Figuur 20: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

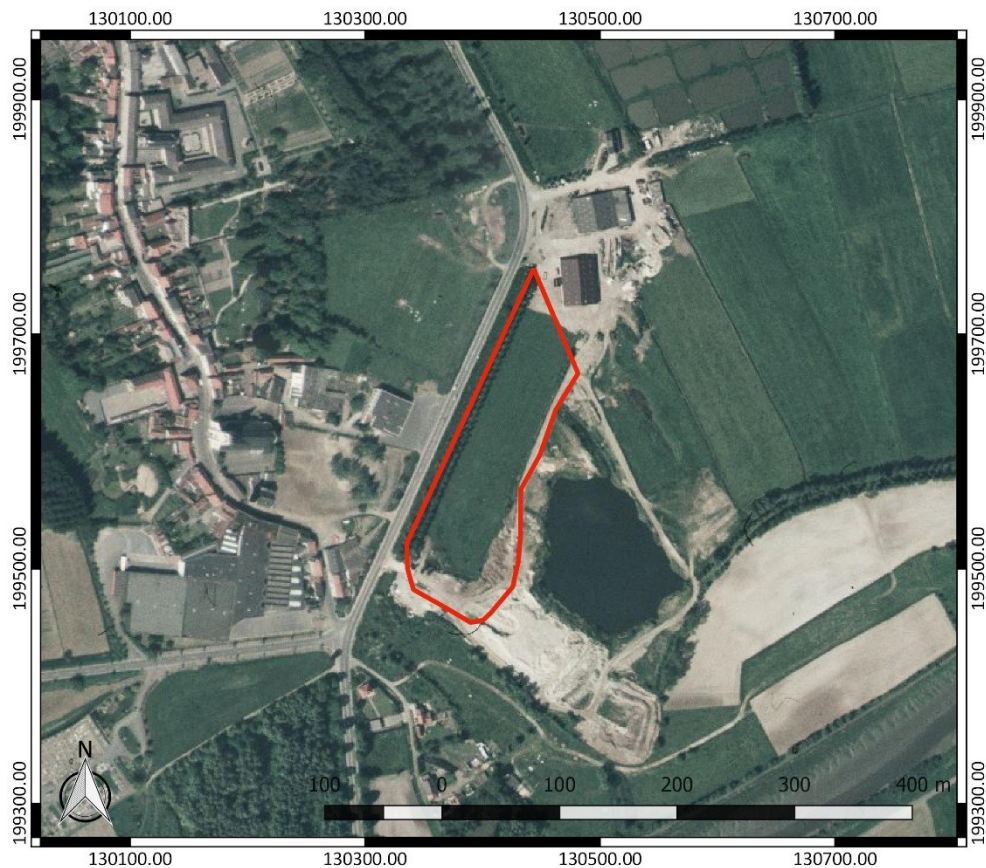
Figuur 21: Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 22: Topografische kaart uit 1909-1948 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

Figuur 23: Luchtfoto uit 1971 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

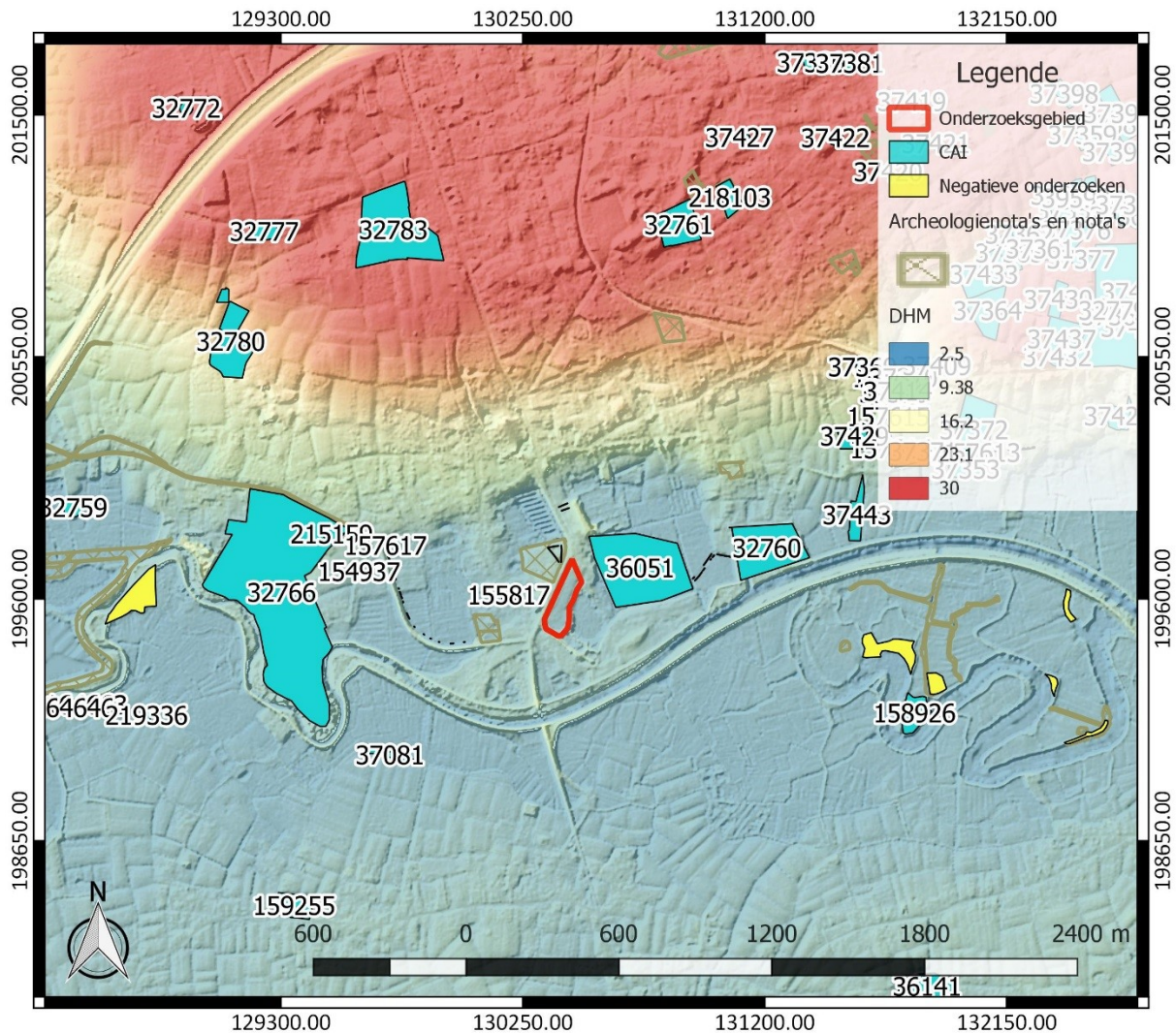
Figuur 24: Luchtfoto uit 1979-1990 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Een luchtfoto uit 1971 (Figuur 23) toont dat de Abdij van Roosenberglaan ten noordwesten van het terrein is aangelegd. Het onderzoeksterrein is braak komen te liggen. Dit was mogelijk het gevolg van het gebruik van het terrein en zijn omgeving als plaats voor zandwinning en/of is te interpreteren als de ophoging van het terrein. Uit onderzoek van een oudere topografische kaart bleek namelijk reeds dat het volledige onderzoeksgebied minstens ca. 1,5 m opgehoogd werd in het verleden. In het uiterste zuiden van het terrein is mogelijk een zandwinningsput te zien, die omgeven is door een dijk.

Op een luchtfoto uit 1979-1990 (Figuur 24) wordt het onderzoeksgebied weer grotendeels door grasland ingenomen. In het noordwesten zijn bomen aangeplant en in het oosten loopt een pad. Het uiterste zuiden en het uiterste noorden liggen nog braak. Ten oosten van het terrein is een vijver aanwezig. Die is het gevolg van zandwinning. Het beeld komt grotendeels overeen met het beeld dat we zien op een recente luchtfoto (Figuur 8). Er zijn nu ook bomen te bemerken in het zuiden van het terrein, dat onbebouwd gebleven is.

2.4.3 Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader

De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) vermeldt een aantal locaties in de omgeving van het onderzoeksgebied waar archeologische resten gekend zijn (Figuur 25). De in de nabijheid gelegen archeologische waarden en de locaties met een gelijkaardige landschappelijke ligging worden besproken. Ze zijn het relevantste om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten.

Figuur 25: Overzichtskaat Centrale Archeologische Inventaris met aanduiding van het onderzoeksgebied
(<https://geo.onroerenderfgoed.be/>), weergegeven op het DTM 1 m en Hillshade DHM 5 m

De meest nabijgelegen archeologische waarden dateren uit de middeleeuwen. Zoals hierboven reeds vermeld werd, was de Abdij van Roosenberg (CAI ID 36051) tussen 1238 en 1797 ten noordoosten van het onderzoeksgebied gesitueerd.¹⁰ De Onze-Lieve-Vrouw en Sint-Petrus en Paulus-kerk (CAI ID 155817) bevindt zich ten westen van het onderzoeksgebied en gaat zeker terug tot de volle middeleeuwen. Waasmunster vormde oorspronkelijk de moederparochie van het Land van Waas. Er was in 1117 zeker reeds een kerk aanwezig. Het staat ook vast dat er een driebeukige, romaanse kruiskerk op deze plek werd gebouwd, die voornamelijk in Doornikse kalksteen werd opgetrokken en waarvan verschillende vloerniveaus zijn teruggevonden. Er zijn echter ook aanwijzingen voor het bestaan van een oudere, éénbeukige kerk, waarvan hier en daar sporen werden aangetroffen. Dit oudere, romaanse kerkje was bijna volledig opgebouwd uit Gallo-Romeins recuperatiemateriaal, zoals fragmenten van dakpannen, Romeins beton en Doornikse kalksteenblokken met roze mortel. Het Romeins materiaal was waarschijnlijk afkomstig van de vicus van Waasmunster-Pontrave (zie verder). Mogelijk had het romaans kerkje een nog oudere, houten voorloper. Hier werden echter geen resten van teruggevonden. Tussen het einde van de 15de en het begin van de 16de eeuw werd

¹⁰ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 36051, Abdij van Roosenberg (geraadpleegd op 4 september 2018); Agentschap Onroerend Erfgoed 2018: Klooster Mariazusters van Franciscus, bezinningscentrum Abdij Roosenberg [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/88546> (geraadpleegd op 4 september 2018)

de driebeukige, romaanse kruiskerk omgebouwd in laatgotische stijl. Tijdens de 18de en 19de eeuw vonden nog enkele bouwcampagnes plaats.¹¹

In de ruimere omgeving gaan de resten terug tot in de steentijd. In de Hoekstraat (CAI ID 164646 [ten westen van CAI ID 219336]) en ter hoogte van de Weijmeerbroek (Zone 3, CAI ID 158926) kwam lithisch materiaal uit de steentijd aan het licht. Op de laatstgenoemde vindplaats werd ook sporadisch organisch materiaal (houtscool en schelpen) van onbepaalde datering aangetroffen.¹² Reeds in de late 19de eeuw kwam ook in de Wareslagstraat (CAI ID 37443) steentijdmateriaal tevoorschijn, waaronder een bijlfragment uit het neolithicum. Mogelijk is er bij deze locatie een verband met twee nabijgelegen percelen die tussen 1771 en 1775 de naam "den doorendonc" droegen. Vermoedelijk zijn deze artefacten dus afkomstig van deze (verdwenen) donk.¹³

Ter hoogte van de Vicus Pontrave (CAI ID 32766) werd eveneens lithisch materiaal uit de steentijd ingezameld. Er werd ook een bronzen bijl uit de metaaltijden gevonden. Verder kwamen hier resten uit de Romeinse tijd aan het licht. De vicus - die een oppervlakte van minstens 7,5 ha had - bestond uit drie bewoningszones en werd opgericht rond het midden van de 1ste eeuw (vroeg-Romeinse tijd). De vicus werd verwoest in 263 na Chr. maar kende mogelijk nog een nabloei tot de eerste helft van de 4de eeuw. De vondst van een hoge concentratie loodslakken, looderts, ijzererts, ijzerovens en een loodgieterij op het terrein wijst op de aanwezigheid van een ambachtelijke zone voor metaalbewerking. Er werden ook een vijftal smidsoventjes (sleutelgatvormige sporen) en een smidsevuur gevonden. Daarnaast werden een pottenbakkersoven en vijf waterputten uit de vroeg-Romeinse tijd aangetroffen. Twee waterputten bevonden zich in de bewoningszone en drie in de metaalbewerkingszone. Er kwamen ook enkele vierkante, houten waterputten aan het licht. De vicus werd als het ware verdeeld door een Romeinse weg (een diverticulum) met een noord-zuid oriëntatie. De weg verbond het Waasland met andere vici. Verder is er ook sprake van de aanwezigheid van een holle weg en twee brede, parallelle grachten uit de vroeg-Romeinse tijd.¹⁴

Binnen de vicus zijn vier gebouwplattegronden gevonden, evenals enkele munten en aardewerk uit de Romeinse tijd. Er zijn ook twee grafvelden aangetroffen in het noordoosten van de vicus. Van het meest oostelijke grafveld werden een 140-tal brandrestengraven, een bustumgraf, een beenderpakgraf en twee of drie grafpijlers onderzocht. Het grafveld is te dateren van de tweede helft van de 1ste eeuw tot de 2de eeuw. Van het westelijke grafveld werden een 100-tal brandrestengraven onderzocht. Het wordt in de 2de en de vroege 3de eeuw geplaatst.¹⁵ Bij proefsleuvenonderzoek in het noordoosten van de vicus (CAI ID 215159) werden brandrestengraven uit de midden-Romeinse gevonden. De graven zijn geassocieerd met enkele greppels die het grafveld mogelijk in "enclures" indelen.¹⁶

In de omgeving zijn ook op andere vindplaatsen nog resten uit de Romeinse tijd aangetroffen. Ter hoogte van locatie Wareslagstraat I (CAI ID 32760) werden niet nader omschreven sporen van Romeinse bewoning gevonden.¹⁷ Ook in de Moortelstraat (CAI ID 37081) zijn sporen van een Romeinse nederzetting opgegraven. Er werden onder meer afvalkuilen, paalgaten en greppels uit de midden-Romeinse tijd gevonden. De vondsten bestonden uit tegulae, imbrices en aardewerk.

¹¹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 155817, O.L.V.-kerk (geraadpleegd op 4 september 2018)

¹² Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 164646, Hoekstraat (geraadpleegd op 4 september 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 158926, Weijmeerbroek Zone 3 (geraadpleegd op 4 september 2018)

¹³ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 37443, Wareslagstraat (WAS247), (geraadpleegd op 4 september 2018)

¹⁴ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 32766, Pontrave (geraadpleegd op 4 september 2018)

¹⁵ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 32766, Pontrave (geraadpleegd op 4 september 2018)

¹⁶ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 215159, Mantawijk (geraadpleegd op 4 september 2018)

¹⁷ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 32760, Wareslagstraat I (geraadpleegd op 4 september 2018)

Mogelijk loopt deze nederzetting door tot aan de andere kant van de Durme en maakt ze op die manier deel uit van de vicus Pontrave.¹⁸

In de omgeving kwamen ook resten uit de middeleeuwen aan het licht. Het gaat om metaaldetectievondsten. Aan de Polderbeek (CAI ID 219336) werd een zilveren munt uit de volle middeleeuwen gevonden. Het gaat om een maille uit de stad Arras, die tussen 1140 en 1180 gedateerd wordt. Op locatie CAI ID 164663 (ten westen van CAI ID 219336) werd een halve maille uit Gent gevonden. Deze munt dateert uit de late middeleeuwen.¹⁹

Er bevinden zich ook nog resten van onbepaalde datering in de omgeving. Ter hoogte van CAI ID 154937 werd een circulaire structuur waargenomen, die als grafheuvel geïnterpreteerd wordt. Dit gebeurde aan de hand van luchtfotografie. Op vindplaats CAI ID 157617 werden bij een proefsleuvenonderzoek en opgravingen twee grachtstructuren en een depressie opgemerkt. Voorts waren hier enkele post-middeleeuwse kuilen aanwezig.²⁰ Ten slotte is er uit de nieuwe tijd ook nog een tweeledige site met walgracht gekend. Deze walgrachtsite bevindt zich ter hoogte van CAI ID 159255 en is aangegeven op de Ferrariskaart. Mogelijk was er op deze locatie reeds een vroegere voorganger.²¹

Andere gekende archeologische waarden in de omgeving van het onderzoeksgebied bevinden zich al op vrij grote afstand ten opzichte van het onderzoeksgebied of kennen een verschillende landschappelijke ligging. Ze zijn weinig relevant om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten. Daarom worden ze hier niet nader toegelicht.

Vlakbij het onderzoeksgebied, aan de overzijde van de Abdij van Roosenberglaan is wel nog een bekrachtigde archeologienota groen gearceerd aangegeven op Figuur 25. In het verleden werden daar drie proefsleuven onderzocht door Monument Vandekerckhove. In elk van de proefsleuven werd vastgesteld dat de bodem er opgehoogd en/of verstoord was. In twee proefsleuven was enkel fijn beigewit ophogingszand zichtbaar. In de derde proefsleuf werd een betonlaag aangetroffen onder de teelaarde. Daaronder bevond zich hetzelfde ophogingszand, waarin fragmenten van bakstenen en autobanden gevonden werden. Het onderzoek was slechts beperkt tot een diepte van 70 cm, omdat het dieper liggende bodemarchief niet werd bedreigd.²²

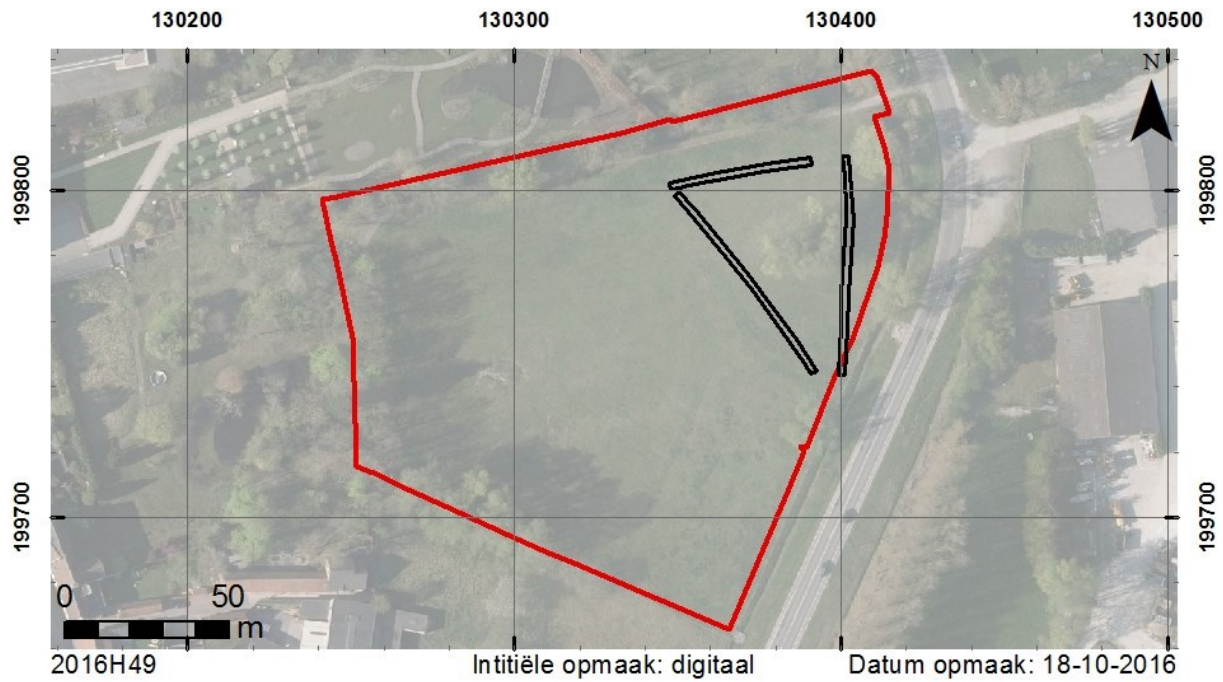
¹⁸ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 37081, Moortelstraat I (geraadpleegd op 4 september 2018)

¹⁹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 219336, Polderbeek (geraadpleegd op 4 september 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 164663, Hoekstraat (geraadpleegd op 4 september 2018)

²⁰ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 154937, Blauwendaal Circulaire structuur 551 (geraadpleegd op 4 september 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 157617, Aquafin tracé fase 2 Zone 5 (geraadpleegd op 4 september 2018)

²¹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 159255, St. Anna I (geraadpleegd op 4 september 2018)

²² Van Neste/De Puydt 2016, 3

Figuur 26: Locatie van de proefsleuven door Monument Vandekerckhove aan de overzijde van de Abdij van Roosenberglaan (Van Neste/De Puydt 2016, 4, fig. 1)

Figuur 27: Foto een van de proefsleuven uitgevoerd door Monument Vandekerckhove aan de overzijde van de Abdij van Roosenberglaan (Van Neste/De Puydt 2016, 4, fig. 2)

2.4.4 Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese

Na uitvoering van het bureauonderzoek kunnen de onderzoeksvragen die vooropgesteld werden, beantwoord worden.

Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein? Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?

Uit het uitgevoerde bureauonderzoek blijkt dat het terrein in het verleden minimaal ca. 1,5 m opgehoogd is. Dit blijkt uit een vergelijking van de hoogte van het terrein op een topografische kaart uit 1909-1948 en het digitale terreinmodel Vlaanderen II 1 m. Het wordt ook bijkomend aangetoond door een proefsleuvenonderzoek dat in het verleden uitgevoerd werd op een terrein dat aan de overzijde van de Abdij van Roosenberglaan gelegen is. We kunnen daarom besluiten dat het bodemarchief tot op een hoogte van ca. 3 m TAW geen archeologisch potentieel inhoudt.

Het dieperliggende bodemarchief kent wel archeologisch potentieel. Gekende archeologische waarden in de omgeving wijzen minimaal op potentieel met betrekking tot archeologische waarden uit de steentijd, de Romeinse tijd en de middeleeuwen. Het terrein is gelegen in de vallei van de Oude Durme en grensde er in het verleden ook aan.

Wat is de impact van de geplande werken?

Binnen het volledige onderzoeksgebied worden werken gepland. De geplande bodemingrepen zijn gerelateerd aan het rooien van bomen, het afgraven van de teelaarde voorafgaand aan het ophogen van het terrein en het graven van een gracht. De geplande bodemingrepen kennen een verstoringsdiepte van ca. 50 cm tot 1,50 m. In het verleden blijkt het terrein minimaal ca. 1,5 m opgehoogd. Dit betekent dat enkel bij de diepste bodemingrepen – ter hoogte van de aan te leggen gracht - de kans bestaat dat het oorspronkelijke maaiveldniveau geraakt zal worden.

Het onderzoeksgebied betreft een bufferzone die gelegen is langs een voormalige zandwinningsput. Binnen het onderzoeksgebied zullen de hoogstammige bomen gerooid worden. Het terrein zal aansluitend aangevuld worden over een hoogte van 50 cm tot 1 m. Daarvoor wordt de teelaarde eerst afgegraven, over een diepte van naar schatting ca. 50 cm. Rondom wordt een compensatiegracht van 4 m breed gegraven met een verstoringsdiepte tot 1,5 m.

2.4.5 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Het uitgevoerde bureauonderzoek heeft aangetoond dat het onderzoeksgebied in het verleden minimaal ca. 1,5 m opgehoogd werd. De geplande bodemingrepen op het terrein kennen een verstoringsdiepte van ca. 50 cm tot 1,5 m. Dit betekent dat binnen het grootste deel van het onderzoeksgebied het bodemarchief niet verstoord zal worden.

Enkel ter hoogte van de aan te leggen gracht wordt mogelijk het oorspronkelijke maaiveldniveau geraakt. De aan te leggen gracht heeft bovenaan een breedte van ca. 4 m, maar versmalt naar onder toe. De zone waar het oorspronkelijke bodemarchief mogelijk geraakt wordt door de geplande werken, is dus zeer beperkt. Verder archeologisch vooronderzoek van deze zones houdt slechts een beperkt potentieel op kennisvermeerdering in, te beperkt om de uitvoering van verder archeologisch vooronderzoek te verantwoorden.

3 Samenvatting

Het uitgevoerde bureauonderzoek heeft aangetoond dat het onderzoeksgebied in het verleden minimaal ca. 1,5 m opgehoogd werd. De geplande bodemingrepen op het terrein kennen een verstoringdiepte van ca. 50 cm tot 1,5 m. Dit betekent dat binnen het grootste deel van het onderzoeksgebied het bodemarchief niet verstoord zal worden.

Enkel ter hoogte van de aan te leggen gracht wordt mogelijk het oorspronkelijke maaiveldniveau geraakt. De aan te leggen gracht heeft bovenaan een breedte van ca. 4 m, maar versmalt naar onder toe. De zone waar het oorspronkelijke bodemarchief mogelijk geraakt wordt door de geplande werken, is dus zeer beperkt. Verder archeologisch vooronderzoek van deze zones houdt slechts een beperkt potentieel op kennisvermeerdering in, te beperkt om de uitvoering van verder archeologisch vooronderzoek te verantwoorden.

4 Bibliografie

4.1 Publicaties

Adams R./S. Vermeire/G. De Moor/P. Jacobs/S. Louwye/T. Polfliet, 2002: *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 15 Antwerpen*, Gent.

Thoen, H. (ed.), 1989: *Temse en de Schelde van ijstijd tot Romeinen*, Brussel.

Van Neste, T./M. De Puydt, 2016: *Archeologienota Waasmunster – Abdij van Roosenberglaan 2016. Bureauonderzoek*, Sint-Niklaas, (Rapporten van Erfpunt – cel onderzoek 5).

4.2 Websites

Cartesius (2018)

<https://www.cartesius.be>

Centrale Archeologische Inventaris (2018)

<https://cai.onroenderfgoed.be>

Databank ondergrond Vlaanderen (2018)

<http://dov.vlaanderen.be>

Geoportaal Onroerend Erfgoed (2018)

<https://geo.onroenderfgoed.be/>

Geopunt Vlaanderen (2018)

<http://www.geopunt.be/>

Inventaris Onroerend Erfgoed (2018)

<https://inventaris.onroenderfgoed.be>

Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed Vlaanderen (2018)

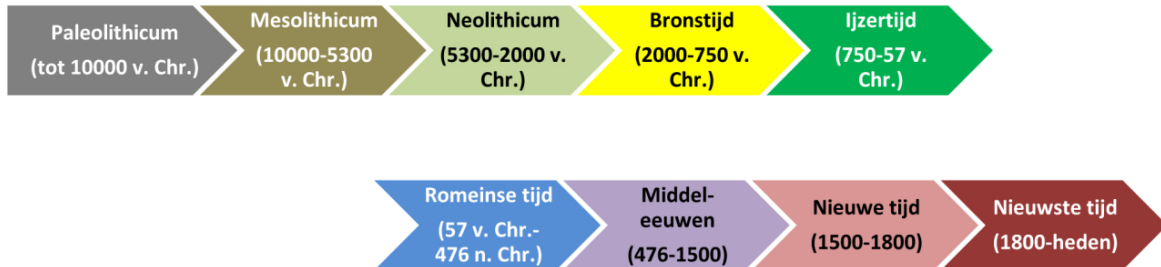
<https://www.onderzoeksbalans.be>

Waasmunster – geschiedenis (2018)

<https://www.waasmunster.be/product/369/geschiedenis>

5 Bijlagen

5.1 Archeologische periodes

5.2 Plannenlijst

Plannenlijst bureauonderzoek: projectcode 2018H215

Plan-nummer	Type	Onderwerp	Aanmaak-schaal	Aanmaak-wijze	Datum
P1	Kadasterplan	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	03/09/2018
P2	Topografische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	31/08/2018
P3	Bouwplan	Bestaande toestand	1:1	Digitaal	03/10/2018
P4	Bouwplan	Ontwerpplan	1:1	Digitaal	03/10/2018
P5	Bouwplan	Snede	1:1	Digitaal	03/10/2018
P6	Bouwplan	Snede	1:1	Digitaal	03/10/2018
P7	Bouwplan	Snede	1:1	Digitaal	03/10/2018
P8	Hoogtemodel	Digitaal hoogtemodel terrein en omgeving	1:1	Digitaal	31/08/2018
P9	Hydrografische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	31/08/2018
P10	Doorsnede	Terreinverloop	1:1	Digitaal	31/08/2018
P11	Tertiaire geologische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	31/08/2018
P12	Quartairegeologische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	31/08/2018
P13	Bodemkaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	31/08/2018
P14	Bodemgebruikkaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	31/08/2018
P15	Bodemerosiekaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	31/08/2018
P16	Historische kaart	Kaart van de eigendommen van het Roosenbergklooster in Waasmunster	1:1	Digitaal	03/09/2018
P17	Historische kaart	Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden	1:1	Digitaal	31/08/2018
P18	Historische kaart	Atlas der Buurtwegen	1:1	Digitaal	31/08/2018
P19	Historische kaart	Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp	1:1	Digitaal	31/08/2018
P20	Topografische kaart	1909-1948	1:1	Digitaal	04/09/2018
P21	CAI-kaart	CAI vondstlocaties	1:1	Digitaal	03/09/2018

5.3 Fotolijst

Fotolijst bureauonderzoek: projectcode 2018H215

ID	Type	Onderwerp	Vervaardiging	Datum
F1	Luchtfoto	Toestand terrein 2017	Digitaal	31/08/2018
F2	Luchtfoto	Toestand terrein 1971	Digitaal	31/08/2018
F3	Luchtfoto	Toestand terrein 1979-1990	Digitaal	31/08/2018